

L'Almudèfar, poble desaparegut

ANTON MONNER
Cronista de Gandesa

Crònica

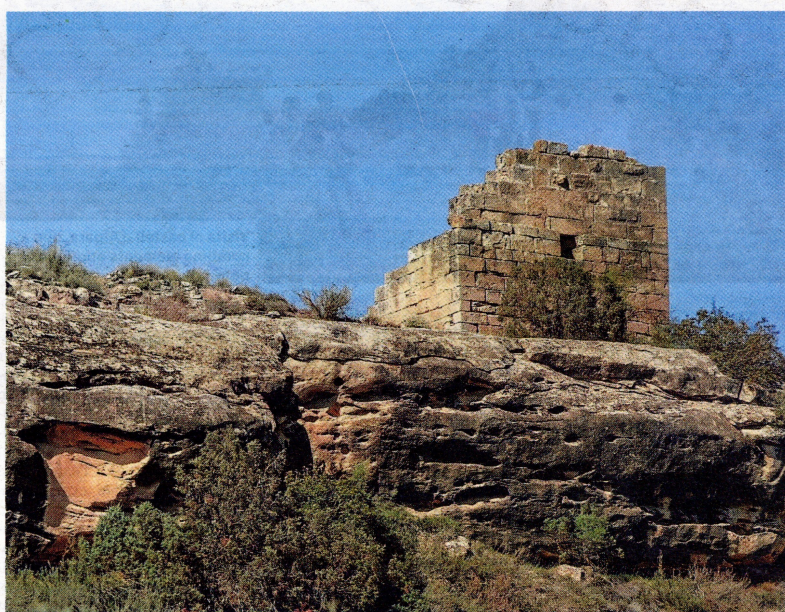
El conjunt arquitectònic ha estat declarat Bé d'Interès Cultural per la Generalitat, però resta la propietat en mans particulars i caldria adquirir-ho per tal de rehabilitar els espais històrics, com són l'església i el castell

El topònim l'Almudèfar, conegut vulgarment pel Mudefe, és d'origen àrab i significa victoriós. Era una població de pagesos que vivien de les olives, el gra, la vinya i dels animals que cuidaven, i dels horts que els regaven de la séquia que baixava des del terme d'Orta. Al cim de la població hi havia un castell com el de Sant Joan de l'Algars i el d'Orta, o torre de vigilància, ben fortificat i defensat quan el riu Algars mantenia el privilegi de ser frontera prevenint i defensant els atacs dels exèrcits enemics a l'interior dels territoris catalans de Batea, Gandesa o Bot. La seva existència provenia de temps protohistòrics ratificats per les restes ceràmiques aparegudes d'origen ibèriques, gregues i fenícies. En temps dels àrabs, estava considerat com un hussun com és el cas d'Orta, l'Algars, Gandesa, Ascó, Flix o Móra, per tant, era catalogat com a important per defensar la zona fronterera.

Aquest poble fou annexionat administrativament a Caseres l'any 1842, separats l'un de l'altre només per tres quilòmetres, riu Algars avall. Foren temps difícils d'incruenta guerra entre germans, uns carlins i els altres isabelins, de males collites i molta secada, i els seus habitants hagueren de fugir, segurament quan estava destruït

Al cim de la població hi havia un castell com el de Sant Joan de l'Algars i el d'Orta

el castell, sense disposar d'una fortificació on poder-se defensar i refugiar-se. A més els soldats d'ambdós exèrcits, famolencs i mal pagats, havien de saquejar i robar per sobreviure apoderant-se de les poques provisions que guardaven els habitants de cada lloc. Tres anys més tard, després de ser absorbida administrativament la vila, també es va annexionar el seu terme municipal, excepte la partida a la zona més alta, coneguda per la Serra, que passà a ser administrada per a Batea, ja que partia amb el seu terme i la majoria dels terratinents pertanyien a aquesta població.

Restes del Castell d'Almudèfar, vora Caseres, a la comarca de la Terra Alta. FOTO: JOAN REVILLAS

Almudèfar no apareix com a població a la carta de donació del Castell de Miravet de Ramon Berenguer IV el 1153 a l'Orde del Temple, i sí la vila Caselas (l'actual Caseres). En altres documents s'alternen els noms de les dues poblacions, sempre esmentant la més poblada de les dues. Es dona la circumstància que al cens del 1359, l'Almudèfar tenia XVI focs (uns 140 habitants) i Caseres només VIII i uns 70 habitants. A més, malgrat la proximitat, no sempre estaven regides pel mateix comandador o senyor. Al primer document de donació de l'any 1280 els templers l'atorguen a dos veïns d'Orta i formava part de l'administració la subcomanda d'Agars, amb Batea, Algars i Pinyeres, depenent de Miravet. Però aquest primer repoblament dels templers no degué reeixir perquè l'any 1317, Jaume II concedí una nova carta de poblament a Pere Cirera, veí de Gandesa, i apareix depenent de Miravet, mentre que Caseres, depenia de la comanda d'Orta. Posteriorment, també s'hi va incorporar l'Al-

mudèfar, formant el conjunt administratiu amb Bot, Arnes i Prat. La població des del segle XV va pertànyer a la família del baró de Vaguer de Batea, existint el seu escut nobiliari —un ase i un bou— esculpint a la pedra clau de l'església. Però aquest senyor del lloc que normalment habitava a Batea no sempre mantingué bones relacions amb els terratinents i súbdits seus,

La població des del segle XV va pertànyer a la família del baró de Vaguer de Batea

per voler recaptar delmes superiors als habituals que els cobraven a altres termes propers. Tampoc, malgrat ser el propietari del territori, no hi podia administrar la justícia, segons sentència del 1750 i judicialment depenia del batlle de Caseres que en tenia la jurisdicció. Aquest senyoriu, per tant, no passà al poder territorial

dels hospitalers perquè els Vaguer en tenien el domini baronial. En canvi, primer els templers i després els hospitalers sí conservaven la jurisdicció judicial abans del Decret de Nova Planta. El rector de Caseres exercia també com a titular de l'Almudèfar, abans i després de l'annexió, i consta que administrava els serveis religiosos. Durant els segles XIX i XX, els veïns de Caseres anaven en romeria a l'església de Santa Anna per la festa de Pasqua, on es menjaven la «rosca» o mona, formant un aplec d'ambient familiar i colles d'amics, on celebraven oficis religiosos i festes populars. A partir dels anys 1960, el romiatge va anar decaient i en l'actualitat ja s'ha perdut i només queda al record dels més vells de Caseres.

Lanècdota que m'explica Miquel Villagrasa, l'estudiós que va revisar els llibres parroquials i m'ha cedit part de la informació, és que quan els xiquets pregunten als pares d'on venen els germanets que acaben de néixer, els contesten que arriben de Santa Anna. La tra-

dició oral diu que hi ha un pou, segurament la cisterna del castell i quan els pares volen un xiquet, hi llencen una aixada lligada a una corda. Llavors en «pesquen» un. I si volen una xiqueta, només han de llençar una granera i ja la tenen.

De l'antic poble de l'Almudèfar hi resta l'església dedicada a Santa Anna, de dos estils diferents, el gòtic començada a construir per l'any 1267, amb arcs ogivals diafragmàtics i la renaixentista, del segle XVI, coronat per un campanar d'espada. Als murs del temple, els propietaris hi van construir un magatzem agrícola quedant l'estructura tapada per la zona sud que dona al riu. També s'hi troben restes d'habitaes destruïts, i el

Cal posar fil a l'agulla per no deixar-se perdre un bé cultural i una atracció turística per Caseres

castell també enderrocat i cremat. El castell àrab va ser reestructurat pels templers entre els segles XII i XIII i reforçat en la primera etapa dels hospitalers, al segle XIV, que aixecava fermes murs ornats amb merlets i la torre d'homenatge, de planta rectangular amb espitlleres pels quatre costats i amb una gran cisterna excavada sobre la roca per proveir d'aigua els encerclats en cas d'assetjament. Aquest conjunt arquitectònic ha estat declarat Bé d'Interès Cultural per la Generalitat, però resta la propietat en mans particulars i caldria adquirir-ho per tal de rehabilitar els espais històrics, com són l'església i el castell. D'aconseguir-se, seria una nova atracció turística de la zona de l'Algars, entre les comarques de la Terra Alta i el Matarranya que tanta riquesa arquitectònica disposen sobretot de l'època renaixentista i que és visitada cada any per milers de turistes a Batea, Orta, Calaceit i Queretes, i se sumaria Caseres pel poblat ibèric de Gessera, la casa rural acabada d'habilitar i el mateix riu que la travessa. Cal posar fil a l'agulla per no deixar-se perdre un bé cultural i una segura atracció turística per Caseres i per la Terra Alta i el Matarranya.